

פרק 1: מבוא

בעבודה זאת ברצוני לבחון כיצד סיקרו עיתונים שונים בישראל את מערכת הבחירות שהתקיימה בשנת 2015. כזכור הייתה זאת מערכת בחירות צמודה בה זכה לבסוף ה"ליכוד" בראשות בנימין נתניהו בניצחון על "המחנה הציוני" בראשות הרצוג, זאת בניגוד לתחזיות של מרבית כלי התקשורת והפרשנים בשבועות האחרונים שקדמו ליום הבחירות.

לאחר מערכת הבחירות עלתה הטענה כי אמצעי התקשורת לא ביצעו את עבודתם כראוי והציגו תחזיות מוטעות שהתבססו על רצונם לראות את הרצוג גובר על נתניהו. כנגד טענה זאת יש הטוענים כי דווקא נתניהו הוא זה הנהנה מתמיכה מוחלטת של אחד מכלי התקשורת הנפוצים בישראל, העיתון "ישראל היום".

בעבודה זאת אני מעוניינת לבחון האם אכן התקיימה אפליה כזאת והאם כתוצאה מכך נוצרה התחושה בציבור כי נתניהו עומד להפסיד בבחירות.

שאלת המחקר: כיצד הוצגו המועמדים בנימין נתניהו ויצחק הרצוג בעיתונים המרכזיים בישראל בתקופה שקדמה לבחירות 2015?

בחלק הראשון של העבודה אציג סקירת ספרות מורחבת המורכבת משני חלקים. הפרק הראשון של סקירת הספרות יתמקד במערכת היחסים שבין התקשורת לפוליטיקה. אציג את מערכת היחסים הזאת כפי שהיא מתוארת במאמרים ומחקרים אקדמיים מובילים, את השינויים שחלו בעולם התקשורת בשנים האחרונות ואת השפעתם ולסיום אתמקד בישראל ובמערכת היחסים המתקיימת בה בין התקשורת למערכת הפוליטית, תוך התייחסות למספר סוגים של אמצעי תקשורת: טלוויזיה, רדיו ועיתונות.

הפרק השני של סקירת הספרות יעסוק בהשפעתה של התקשורת על דעת הקהל בתקופות של מערכת בחירות. כידוע התקשורת ממלאת תפקיד מרכזי במערכות בחירות והמתמודדים משקיעים זמן וכסף רב בקמפיינים וביועצים המתמחים בנושא. לצד זאת, תמיד עולה השאלה עד כמה משפיעה התקשורת על דעת הקהל.

החלק השני של העבודה יהיה המחקר עצמו. הפרק העיקרי בחלק זה יהיה הפרק בו אציג את דרך הסיקור של שני המועמדים לראשות הממשלה בשני העיתונים המדוברים, במהלך השבוע שקדם לבחירות. זה הוא הפרק החשוב ביותר בעבודה ובו אנסה לבחון את שאלת המחקר ולהראות האם העיתונים אכן התייחסו לשני המועמדים באופן מוטה ולא שוויוני. בפרק זה אנסה לאפיין 3-4 תכונות שכל עיתון הבליט אצל כל מועמד, ועל-ידי כך לראות האם אצל מועמד מסוים הובלטו תכונות חיוביות ואצל האחר שלילי וכמובן להשוות האם היה דמיון או שוני בסיקור בשני העיתונים. בנוסף לכך אתייחס בניתוח לדרך בה הועברו המסרים על-ידי העיתון, האם בצורה ישירה באמצעות אמירת הדברים כלשונם? או אולי באופן מרומוז ועקיף על-ידי הצגת תמונה מחמיאה/לא מחמיאה, הצגת כותרת מובלטת או מוצנעת וכן הלאה.

הפרק האחרון הוא פרק הסיכום והמסקנות ובו אנסה לקשר בין שני חלקי העבודה. בפרק זה אחזור אל חלק מהמאמרים שהוצגו בסקירת הספרות ואנסה לבחון כיצד עומדות הטענות המוצגות במאמרים הללו מול הממצאים אותם הצגת

אמצעי תקשורת בישראל ויחסיהם עם המערכת הפוליטית

עד עידן האינטרנט היו שלושת אמצעי התקשורת העיקריים בישראל טלוויזיה, עיתונות ורדיו. עיתונות הייתה קיימת עוד לפני הקמת המדינה, רדיו החל לפעול מייד לאחר הקמת המדינה, לעומת זאת טלוויזיה הוכנסה לראשונה רק ב-1965 (כספי, 1997).

הטלוויזיה הישראלית שהחלה לשדר בסוף שנות ה-60 הוקמה תחת "חוק רשות השידור" שבמסגרתו הופעל ערוץ 1 כערוץ הטלוויזיה היחיד. הערוץ הציבורי היה נתון להשפעה רבה של הממשלה מפני שמומן מכספי ציבור. רק ב-1991 הוקם ערוץ 2 שהיה ערוץ מסחרי והתלות שלו בממשלה הייתה קטנה בהרבה. תוך זמן קצר זכה הערוץ לאחוזי צפייה גבוהים בהרבה מהערוץ הראשון שנתפס כמיושן ומשעמם, עד כי אחוזי הצפייה שלו ירדו למספרים בודדים של צופים (כספי, 2007).

חוק "רשות השידור" נחשב לאבן דרך בביסוס מעמדה של התקשורת בדמוקרטיה בישראל. החוק נועד להבטיח את עצמאות השידור ואת הפיכתו לשידור ציבורי. עד אז היו השידורים נתונים לפיקוח של משרד ראש הממשלה וכלי הרדיו והטלוויזיה פעלו תחת פיקוח הדוק של השלטון. על-פי הגדרות החוק החדש הפיקוח הועבר מפיקוח פוליטי לפיקוח ציבורי (פירסט ואברהם, 2007) אלא שבפועל פני הדברים היו שונים, רשות השידור עברה תהליך של פוליטיזציה שהתבטא במעורבות גוברת של השר הממונה והפוליטיקאים. אחת הסיבות הבולטות לכך הייתה העובדה שמינוי מנכ"ל רשות השידור ותפקידים בכירים נוספים הוא נתון להחלטת השר האחראי. מכיוון שאנשים אלה ממונים על-ידו, באופן טבעי הם חשים בהמשך מחויבות כלפיו וכלפי עמדותיו. כספי טוען כי דווקא בשנים בהם היה ערוץ 1 הערוץ היחיד והיווה מונופול בתחום שידורי הטלוויזיה הייתה המעורבות הפוליטית מוגבלת ו"מעודנת". דווקא בעשורים האחרונים בהם נחלש מאוד מעמדו של הערוץ בשל אחוזי הצפייה הנמוכים להם הוא זוכה לעומת הערוצים המסחריים, התגברה מאוד המעורבות הפוליטית ובאה לידי ביטוי לא רק בהתערבות במינויים, אלא גם בניסיון קבוע להשפיע על תכני השידורים (כספי, 2012).

שידורי הכבלים והלוויין אשר הביא עימם גידול ניכר במספר הערוצים הובילו לדעיכת השידור הציבורי. תכני הערוצים הפכו להיות מיועדים לקהל בינלאומי ולא לקהל המקומי ולפיכך מראש הם אינם מהווים במה ל"דיון ציבורי" באותה מדינה. הקריטריון לבחירת התכנים המשודרים הינו מידת הפופולריות שלהם ולא מידת החשיבות הציבורית שלהם. בפועל במצב הקיים מספר מצומצם של בעלי הון מחזיקים ביכולת לקבוע מה הם הנושאים שיעלו (או לא יעלו) לדיון במרחב הציבורי. מצב זה מרחיק את התקשורת ממילוי תפקידה הרצוי בדמוקרטיה (מאירס וכהן, 2010)